

ds. Joep Dubbink

Schriftlezingen: Ester 3:1-15 – Lucas 4:21-30

Gemeente van onze Heer,

Het verhaal dat we vanmorgen uit het boek Ester lezen is een angstwekkend verhaal. Pijnlijk nauwkeurig wordt beschreven hoe 'uit het niets' antisemitisme ontstaat, haat tegen de Joden. Uit het niets: want wat is de aanleiding nu? Mordechai, een Jood in ballingschap, in de vreemde in het Perzische rijk, weigert zijn knieën te buigen voor de omhooggevalen 'onderkoning' Haman. En dus moet niet alleen hij, maar zijn hele volk worden uitgeroeid. En de argumenten lopen opvallend parallel met wat er altijd gezegd wordt: ze zijn 'anders'.

Hoe is dat verhaal ontstaan? Bij het Meelezen, maandagavond, werd terecht opgemerkt dat zo'n algemene uitroeiing van de Joden tot aan 1940-1945 niet ondernomen is; wel allerlei vervolgingen, wel pogroms en gruwelijke moordpartijen, maar niet zo systematisch als hier gepland werd. De auteur heeft niettemin voorvoeld, dat zoiets wel mogelijk zou kunnen zijn. Wanneer kom je op zo'n idee? Dat kan eigenlijk alleen maar in tijden waarin Joden ook hevig vervolgd worden. Dan denk je niet aan de Perzische tijd, toen het eigenlijk vrij goed ging, maar aan de Makkabeeëntijd, wat later, zeg 165 v. Chr. Toen was het een Syrische koning die de Joden op gruwelijke wijze onderdrukte, een afgodsbeeld in de tempel plaatste en hen op straffe des doods verbood hun godsdienst uit te oefenen. De boeken van de Makkabeeën leggen er getuigenis van af. Dit verhaal over Ester is een soort 'roman' waarbij dat anti-Joodse sentiment in de geschiedenis wordt teruggeplaatst.

Er lopen allerlei lijntjes, voor de goede verstaander. Die Haman is een 'Agagiet', een nakomeling van Agag, dat moet wel verwijzen naar koning Agag, lang geleden koning van de Amalekieten (1 Sam. 15). Die Amalekieten, die staan in de bijbel voor de vijand die het altijd al op Israël voorzien heeft. Ze vallen ze aan, plotseling, in de woestijn (Ex. 17:8-16). En ze vallen in de rug aan, de achterhoede, de vrouwen en de kinderen (Deut. 25:17-19). Amalek is de vijand bij uitstek, die bestreden moet worden. 'De Heer heeft een strijd met Amalek van geslacht op geslacht' – niet omdat er etnisch of religieus iets mis is met Amalekieten, geen ongefundeerd anti-Amalekitisme, maar omdat 'Amalek' staat voor onmenselijkheid, voor uitsluiting, voor gelijkschakeling. Op de synagoge in Den Haag is een gedenkteken aangebracht voor de slachtoffers van de holocaust, de Jodenvervolging in de Tweede Wereld-

oorlog, en daarop staat die tekst: ‘Gedenk wat Amalek u heeft aangedaan’.

Tegen de Joden wordt ingebracht dat ze ‘eigen wetten hebben’, dat ze zich niet aanpassen, niet assimileren. Anders-zijn roept altijd weerstand op, of dat nu etnisch is, of qua religie, qua kleding (denk aan keppeltjes maar evengoed hoofddoekjes), qua seksuele identiteit. Anders-zijn roept ook angst op; maar hiervóór is net verteld (Ester 2:19-23) hoe Mordechai betrokken was bij het oprollen van een complot tegen de koning. Daarmee is voldoende aangetoond dat hij loyaal is aan de overheid. Evengoed worden de Joden op hun afwijkende gewoonten afgerekend. Daarbij moet je denken aan dat niet-knielen, maar ook aan de sabbat, de besnijdenis, alles wat publiekelijk merkbaar is. Zoals ook christenen een tijd lang vervolgd werden wegens hun eigen wetten, het niet willen aanbidden van de Romeinse keizer bijvoorbeeld, niet in militaire dienst willen; en later Joden weer, dóór christenen – het is zó moeilijk om te leren van de geschiedenis.

Koning Ahasveros wordt in het verhaal min of meer uit de wind gehouden. *Hij* is niet de bron van haat en dreigend geweld tegen de Joden, dat is Haman. Maar de koning faciliteert het wel! Zijn regeerstijl is ronduit hijgerig en impulsief. Er is maar een klein beetje nepnieuws nodig om hem voor je karretje te spannen – koud kunstje voor een intrigant als Haman. Politiek op basis van slechte informatie en reageren op incidenten, ook daarin lijkt er niets veranderd, het zou me niet verbazen als Ahasveros vreemd wat roodachtig haar had... Tegelijk is het voor mij een waarschuwing: ook met goede bedoelingen, door gewoon niet alert te zijn, kun je meewerken aan levensgevaarlijke ontwikkelingen.

Intussen wordt dan wel het efficiënte Perzische bestuursapparaat in beweging gezet om dit gruwelijke bevel uit te voeren. De koning, en dat valt hem toch wel aan te rekenen, beseft niet eens wat er in zijn naam wordt voorbereid: genocide op een volk waarvan hij niet eens naam hoefde te weten, de Joden. Hij drinkt nog eens een glas met de aanstichter van alles, maar in de hoofdstad heerst ontzetting: dit is blijkbaar ook in Perzië uitzonderlijk.

* * *

We laten het bij deze cliffhanger – volgende week het vervolg! – en dan komen we tot onze verbazing in het evangelie op bijna het omgekeerde uit. Daar vertelt Jezus in zijn preek in de synagoge in Nazaret een verhaal waar de honden geen brood van lusten. Hij haalt de profeten Elia en Elisa aan (zo’n 800 jaar tevoren) en vertelt zijn gehoor fijntjes, dat die voorkeur hadden voor *niet-Joden*. Dat Elia zijn toevlucht zocht bij een weduwe in Sarepta / Sarfat, net over de grens, die door zijn toedoen van voedsel voorzien werd in een tijd van hongersnood. En hoe Elisa de Syrische (nota bene!) generaal Naäman genas van een huidziekte, maar niet de tallozen in Israël die daaraan leden.

Het loopt met Jezus maar net goed af, hij wordt bijna gelyncht want dit willen we niet horen. En wij lezen deze teksten op één zondag – bij toeval, want met Ester lopen we iets achter. Maar ik vind deze twee teksten uitzonderlijk goed bij elkaar passen, want het evangelie laat ons zien: het gaat niet om etniciteit op zich. God heeft zich verbonden met het Joodse volk, dat zeggen oude en nieuwe testament beide, en dat behoren we vast te houden. Het is zondag Werelddiaconaat, geen Israël-zondag, maar die beide elementen spelen altijd, en hebben nog met elkaar te maken ook: Israël is het nietige slavenvolk dat God zich tot zijn volk koos om een bijzondere relatie mee aan te gaan, een verbond. Maar *du moment* dat Israël dat zou willen cashen, zou willen omzetten in ‘God staat altijd aan onze kant’, in een automatische voorkeurspositie met uitsluiting van anderen – dan staan er profeten op om om het hardst te roepen: zo niet! Als ze de Ark des Verbonds inzetten als oorlogswapen – dan gaat het mis (1 Sam. 4:1-11). Als ze gaan zitten genieten van hun uitverkoren-zijn, dan is er wel een profeet die zegt: ‘Jullie weten je door God uitgeleid uit Egypte? Maar dat deed ‘ie ook met Filistijnen, en ook met de Arameeërs! (Amos 9:7). Het nieuwe testament volgt dat spoor, als daar gezegd wordt: ‘Verbeeld je maar niks. Als het moet, kan God uit stenen kinderen van

Abraham verwekken!' (Luc. 3:8). En dan natuurlijk onze tekst. Blijkbaar heeft God voorkeur voor het volk, voor de mens in de verdrukking. En zodra die mens of dat volk 'boven Jan' denkt te zijn, en meent nu met die voorkeur van God mooi weer te kunnen gaan spelen, verliest die 't. Dat is een waarschuwing voor ons, dat elk voorrecht nooit een bezit is, dat wat je geschonken wordt altijd bedoeld is om te gebruiken ten gunste van allen.

* * *

Nu spreek ik over Gods voorkeur, maar God kwam niet in het verhaal van Ester voor, vertelde ik u vorige week. Toch speelt hij er wel degelijk een rol in; *waarom* zou Mordechai niet knielen? Dat zul je toch niet los kunnen zien van het eerste gebod, geen andere goden aanbidden, en het tweede, niet knielen voor wat dat niet waard is. Wat is dat ook actueel! Wat knielen wij voor mensen met aanzien die dat niet waard zijn – voorbeelden zijn voor uzelf – en voor afgoden die dat al helemaal niet waard zijn – Mammon is de grootste van allemaal. Telkens weer wint 'ie het, óók bij christenen. Of zouden de kleine koerswijzigingen van ons kabinet, over kinderpardon, over de kinderen van 'IS-vrouwen' een voorbode zijn dat zelfs christenen te bekeren zijn, en u weet, dat is een heidens karwei!

Onze maaltijd, in alle eenvoud, herinnert aan Degene die ons voorging in offerbereidheid, verder dan wij ooit hoeven te gaan. Die maaltijd herinnert ons aan delen, aan insluiten en niet uitsluiten, en aan de toekomst die er nog niet is, maar waarop we wel vooruitgrijpen. Laten we zo die maaltijd vieren, denkend aan moedige mensen die ons voorgingen in weten wat belangrijk is, waar je voor mag staan, waar je op mag vertrouwen: Ester en Mordechai, de profeten, Johannes de Doper, en bovenal Jezus onze Heer. Voor hem alleen zouden we buigen, zei de apostel (Fil. 2:5-11); laten we dat proberen waar te maken. Amen.